

tat d'una composició o encreuament de *amble* (V. *AMBLAR* i *DEMBLE*) amb *galania* (usat irònicament) o un altre derivat de *GALA* I (cf. també l'acc. 2 de *gala* en *AlcM*): Moll defineix *galambre* a Ciutadella com «demble, manera de caminar o d'obrar»; PzCabr. a Eivissa «*galambru*: facha, aire, catadura»; la *r* resultaria de dissimilació; però potser encara és més probable que el punt de partida màxim estigui en una variant del tipus aràbic contaminat per *CALIBRE* i *GARBO* (cf. b. ll. *calapus navis* i calabr. *gálapu*, gr. *καλάπους*, DCEC II, 677b8ss.) influït per *amble* de *AMBLAR*. I àdhuc hi pot haver una mica de tot.

Galamera, *galamó*, *galamona*, V. *gala* II (cf. *GAMAR*) *Galampó*, V. *grapa Galan*, *galana*, *galandura*, *galanejar*, *galanesa*, V. *gala* I

GALANGAL, o **GALANGAN**, o **GALANGA**, 'planta exòtica d'arrel medicinal', de l'àrab hispànic *ḡalanḡān*, derivat de *ḡalanḡ*; i en part, derivat de la seva adaptació *galanga* en baix llatí, mot d'origen oriental, no estrictament aràbic. □ 1.ª doc.: 1252.

En aquesta data figura *galangal* en un doc. de les Memòries de Capmany; segons Alart hi hauria «carga de *galangau* 3 sous, 4 drs.» en una versió d'aquest any, de la Lleuda de Tortosa (copiada en el S. xv: es pot sospitar que sigui mal llegit per *galangan*, RLR IV, 248); en la forma *galangal* figura en els *Costums de Tortosa* (ed. Ol., 389) entremig de la *gala* i el *pebre blanc*; *galengar* a la Tarifa de Bna. de 1271 (*EntreDL* I, 155ss., § 8). *Galanga* figura en unes receptes en baix llatí anteriors al S. xvi (AThomas, *Bull. Du C.* v, 97ss.). L'adaptació de l'àr. *ḡ* com a *g* es dona no rarament en els arabismes romànics, i la *ḡ* aràbiga prové d'un so de *g* més antic, però aquesta adaptació de les dues consonants també podria venir d'una grafia llatina imperfecta. *ḡalanḡān* es troba en velles fonts aràbigues, i també en *RMA*. (si bé aquest vocalitza *ḡulunḡān*, no sabem si en forma del tot fidedigna); *ḡalanḡ* es troba en moltes fonts orientals, veg. Dozy, *Suppl.* I, 400; *Gloss.*, 271; DCEC GALANGA. En altres textos catalans medievals es troben encara *galange*, *galenge*, *galibal* i *garangal* (*AlcM*).

Galania, V. *gala* I *Galanoi*, *galanor*, *galant*, *galanteig*, *galantejar*, *galanteria*, V. *gala* I *Galantina*, V. *gelatina* (GEL) *Galanura*, *galanxó*, +*galanxona*, +*galanxoneria*, *galanxonia*, V. *gala* I *Galàpat*, *galapat*, *galapatans*, *galapatins*, V. *galàpet*

GALÀPET o **CALÀPET**, 'gripau', del mateix origen que el cast. *galápago* 'espècie de tortuga', que sembla haver estat el significat primitiu del mot, car li és comú amb el mossàrab *qalápaq* i amb el port. *cágado* (ant. *caágado*), port. dial. *cácavo*, *caganapo*; probablement vénen tots d'un hispànic pre-romà **CALÀPPACU*, potser emparentat amb **CARAPÁCCIA* 'carabassa' (i la seva variant **CALAPÁCCIA* d'on el cast. *calabaza* etc.), i amb **CARAPPÁCIU* d'on vénen els mots cast. *carapacho*, *caparazón*, i d'altres de romànics que designen cobertes o closques dures, com les de la tortuga i la cara-

bassa. □ 1.ª doc.: S. xiv, Eiximenis, etc.

«Aquesta cegonya és fort conexent en si, car tota la vasa en què's recull alegre ab lo joc que li fa de son bec --- no res menys, que serp ne langardaix ne *calàpat* no hi lexa, ans tot ho té bell e net», Eiximenis (*Terç*, cap. 499, *NCl.* vi, 137.23). No sabem quina és la data real del text atribuït a St. Pere Pasqual on el mot ha estat assenyalat, i que encara que deu ser medieval no pot ser del S. XIII; però en tot cas apareix en altres textos medievals segurs i a penes posteriors a Eiximenis: «plens de serps, escorpions <al. *escursions*>, *calàpets*, vibres e de tots affairs», Ant. Canals (*Scipió*, *NCl.*, 82; ed. Miquel, p. 44).

La freqüència amb què apareix acompanyant el sínonim *sapo*, en textos del S. xv, significa que ja llavors es repartien la preferència popular, cada un en una part més o menys considerable del domini lingüístic (*sapo* segurament com a mossarabisme valencià, notem la grafia amb *ç*): els posen tots dos, sigui a fi d'aclarir cada un el sentit del seu concurrent (poc entès de la resta dels catalans), sigui perquè el regust foraster i poc català de *sapo* exposés a crítiques els qui no empraven l'altre. I probablement un poc en previsió de totes dues coses.

En els *Eximplis*, p. ex. «Uns monges e uns clergues ajustaren-se --- lo dimarts de carnestoltes, e menjaren e --- digueren al macip: Vés, porte-ns la gallina --- e menjar-l'em --- e quant ac morta la gallina e li volgué traure los budells ab la mà, tragué-n un gran *çapo* o *calàpet* --- spaventats los monges --- conegueren que era allò sdevengut per lo lur peccat de gola», *Recull d'Eximplis* (Ag., § 300, I, 274); «—Jamés no viu ninguna cosa en lo món que no don gràcies a Déu de continent --- —E con veus lo *calàpet* o *çapo* dones gràcies a Déu? —Oc, verament --- per tal li don gràcies con jo no he merescut que ell me fes home, e no-m féu *calàpet*; e tota veguada que jo lo *calàpet* o *çapo* veig, me recorda de tan gran benifet que Déus m'ha fet ---», ib. (id., § 295; I, 271); i encara en un altre *eximpli* de la mateixa col·lecció: «--- en lo vespre descubriren la sepultura per pendre e furtar la dita boça, e veeren dos grans *çapos* o *calàpets* ---». Hi coincideix encara OPou: i ell hi posa la seva variant gironina del mot, però fent-la precedir de l'altra, en obsequi dels seus patrons i impressors de la València on vivia: «*çapo* o *calàpot* de aygua: de aygua, -onis; *çapo* o *calàpot* de romagueres: rubeta» (*TbPu.*, 89).

Té una gran extensió popular la creença que el gripau o galàpet és un animal molt verinós, ço que condueix pertot a precaucions, temences i previsió d'antídots: «Si't mord la serp o el *calàpet* o escorpí, e beus del suc del porró ab vi, sàpies que no't porà noure» en un ms. amb llengua del S. xv que cita el *DBal.* «Admite el Sr. B. Serra <i Ferragut, a. 1728-84, en la seva obra>, pág. 63, y lo extrañamos de un hombre de su talento, la paradoja tan creída en Mallorca por la gente vulgar, de que el *Rubeta* o *calàpot* (*sapo*) busca de noche al que le ha dañado, para envenenarle o mearle en la oreja», JMBover (*BiEscrBal.* II, 377). La gran preocupació la causen llavors les fonts, perquè